

Justitiedepartementet

Yttrande över SOU 2021:7 förstärkt skydd för väljarna vid röstmottagningRöstmottagning och offentlighet

Utredningen föreslår att bestämmelse införs i vallagen om att all röstmottagning är offentlig samt att krav införs på att utbildningsmaterial som tillhandahålls av valmyndigheten används. Materialet får ersättas eller kompletteras med lokalt material under förutsättning att kvaliteten säkerställs.

- Förslaget tillstyrks.

Förslaget innebär inte några ändringar i sak då valmyndighetens utbildningsmaterial är bra utformat och det finns inte skäl att använda annat material. Det behöver dock alltid kompletteras lokalt med information avseende lokala rutiner såsom schema för transporter av förtidsröster, kontaktuppgifter m.m.

Röstmottagare

Utredningen har inte funnit skäl att överväga formella regler för bemanning av röstmottagare i val- och röstningslokaler. Utredningen föreslår att det bland röstmottagare i val- och röstningslokaler ska finnas åtminstone en person med erfarenhet från röstmottagning i tidigare val. Ett ytterligare krav är att valnämnderna ska säkerställa att röstmottagarna har en godtagbar arbetsmiljö.

- Jönköpings kommun anser att utredningen borde övervägt att se över reglerna avseende bemanning vid transporter av förtidsröster. Det saknas logik med minimibemanning i val- respektive förtidsröstningslokaler men inte reglera minimibemanning vid transporter av förtidsröster.

Krav på att minst en röstmottagare ska ha erfarenhet av val och krav på arbetsmiljö är i kommuner med snabbt växande befolkning svåra och i vissa fall omöjliga att leva upp till. Vad gäller röstmottagare är det viktiga kvalitativt goda utbildningar. Det ska vidare påtalas att det inte uppförs särskilda lokaler för genomförande av val. Valnämnder är beroende av de byggnader som uppförs för andra verksamheter. Således har valnämnden begränsade möjligheter att påverka arbetsmiljön. Det är dock väsentligt att lokaler är anpassade för funktionshindrade och att det finns tillgång till toaletter.

Ordning på röstmottagningsställen

Utredningen föreslår att det i vallagen införs en uttrycklig befogenhet för röstmottagarna att tillfälligt få avvisa den som underlåtit att följa en anvisning, om underlåtelsen har väsentlig betydelse för genomförandet av röstmottagningen. Det är inte fråga om ett tvångsmedel i den bemärkelse som avses i polislagen eller ordningslagen utan om en tydlig markering för den som inte följer en anvisning att

han eller hon ska lämna röstmottagningsstället, och att konsekvensen om så inte sker, är att vederbörande kan komma att avlägsnas av polis eller ordningsvakt.

- Förslaget tillstyrks.

Det är en rutin som i praktiken redan tillämpas och utredningen borde möjligtvis överväga att titta på om det finns skäl att särskilt utreda ett förstärkt skydd för röstmottagare (jfr våld och hot mot tjänsteman).

Utökat ansvar för röstmottagare

Vallagens bestämmelser om att minst två röstmottagare ska vara närvarande vid röstmottagningen i röstningslokaler för förtidsröstning kompletteras med en bestämmelse att en av de närvarande röstmottagarna ska inneha rollen som ordföranden.

- Förslaget tillstyrks.

Det innebär ingen större förändring i sak då Jönköpings kommun vid större förtidsröstningslokaler har utsett en röstmottagare som samordnare. Denne har i praktiken haft funktionen som ordförande. Att en av de närvarande röstmottagarna innehar rollen som ordförande är en rimlig likriktning utifrån vad som gäller i vallokal.

Valinformation nära röstningsställen

Utredningen föreslår att nuvarande bestämmelse om att det på ett röstmottagningsställe eller i ett utrymme intill detta inte får förekomma propaganda eller annat som syftar till att påverka eller hindra väljarna i deras val, kompletteras med en bestämmelse om att detsamma gäller också för ett område närmast utanför ett röstmottagningsställe. Traditionen med valsedelsutdelning berörs inte.

- Förslaget tillstyrks.

Avgränsningen avseende politisk information/propaganda innebär ingen förändring i sak. Valnämnder har alltjämt ansvaret för att precisera avgränsningen utanför varje val- och förtidsröstningslokal. Information om rimlig avgränsning är ett väsentligt inslag vid utbildning av röstmottagare. Det behöver dock klargöras att den traditionella utdelningen av valsedlar inte utgör politisk information utan är en service för väljarna. Även om utdelningen av valsedlar alltid sker utanför en val-/förtidsröstningslokal så är utdelningen betydligt närmre än vad som traditionellt accepterats avseende politisk information/propaganda.

Gruppröstning

Vad beträffar ”gruppröstning” har utredningen inte funnit skäl att överväga några formella regler när det gäller utbildning av röstmottagare och information till väljare. Utredningen förordar att Valmyndighetens utbildningsmaterial förstärks så att röstmottagarna får nödvändig kunskap om och förståelse för valhemligheten som en förutsättning för fria val.

- Jönköpings kommun ser i likhet med utredningen inte behov av ytterligare lagstiftning. Det är väsentligt att röstmottagare vid utbildning får klart för sig vad som gäller avseende förbud mot ”gruppröstning”.

Biträde åt väljare vid röstning

Utredningen förslår skärpning avseende kraven för biträde åt väljare. Väljare kan begära hjälp av enskild. Förslaget innebär att utöver en enskild ska även en röstmottagare alltid vara närvarande när en enskild person hjälper väljaren att rösta. Härigenom stärks väljarens skydd mot otillbörlig påverkan. Röstmottagaren omfattas av krav på sekretess för att skydda valhemligheten.

- Jönköpings kommun delar utredningens bedömning att förfarandet kan stärka väljarens skydd mot otillbörlig påverkan. Det finns dock en uppenbar risk till meningsskiljaktigheter då väljare inte önskar ha med sig röstmottagare bakom valskärmen utan endast anhörig/bekant. Kravet kan således skapa konflikter och tidsödande moment för röstmottagare.

Avskärmning valsedlar

Utredningen påtalar behov av att även för valet 2022 utreda reformen avseende krav på avskärmning av valsedlar och att vid en sådan översyn även överväga utvärdering av valsedelssystem.

- Jönköpings kommun delar utredningens behov av utvärdering av reformen avseende avskärmade valsedlar. Det går inte att dra några slutsatser avseende kravet på avskärmning av valsedlar utifrån erfarenheterna från EU-valet 2019. Antalet olika valsedlar, antalet val samt valdeltagandet skiljer sig väsentligt åt mellan EU-val och allmänna val. Det finns hos kommuner en stark oro för att kraven på avskärmade valsedlar kommer att medföra svårigheter att nyttja vissa befintliga val- och röstningslokaler. Det finns även oro för att förfarandet i röstningslokal måste bli mer personalintensivt för att kunna genomföra valet på ett betryggande sätt. Även om kostnadsökningen till följd av kravet på avskärmade valsedlar är svår att förutsäga kommer kravet att medföra extra kostnader. Det är möjligt att det endast i vallokal kommer att behövas 2 ytterligare röstmottagare valdag vilket för Jönköpings kommun skulle innebära ytterligare 160-180 röstmottagare valdagen. Ökade kostnader bör beaktas vid beräkning av statsbidrag.

Utläggning av partiets valsedlar

Ansvar för väljarnas tillgång till valsedlar i val- och röstningslokaler delas mellan valadministrationen och partierna. För att minska antalet tillfällen då någon annan än en väljare befinner sig bakom avskärmningen av valsedlarna föreslår utredningen att valadministrationen övertar ansvaret för utläggning av alla valsedlar i val- och röstningslokaler. Ansvaret ska omfatta alla partier som distribuerar sina valsedlar till lokalerna under förutsättning att partierna har anmält sitt deltagande i det aktuella valet. Skillnaden från nuvarande ordning är att partierna får lämna in sina valsedlar till respektive val- och röstningslokal på en på förhand anvisad plats, men ansvarar inte för att lägga ut dem bakom avskärmningarna.

- I det allmänna valet 2018 i Jönköpings kommun fanns i vissa lokaler i storleksordningen 60-70 olika valsedlar. Mindre partier har haft svårigheter med att leverera valsedlar när val- och förtidsröstningslokaler öppnar. Det krävs att partier själva svarar för distribution men med information i god tid till samtliga anmälda partier om var och när valsedlar kan lämnas in till respektive val- och förtidsröstningslokal kan detta underlätta båda för partier och röstmottagare. Det krävs att valnämnden planerar tider för mottagande av partiets namnvalsedlar till respektive

val- och förtidsröstningslokal men bedöms vara hanterbart. Det är inte rimligt att kräva att valorganisationen skall distribuera valsedlar för alla partier.

Presentation av valsedlar

Utredningen föreslår att det införs en bestämmelse i vallagen som klargör att valsedlarna ska presenteras för väljarna på ett likformigt sätt. Ett grundläggande krav för att uppnå detta är att samtliga partiets valsedlar finns utlagda bakom en och samma avskärmning. Det beslut som valnämnden fattar för presentationen av valsedlar ska gälla i samtliga val- och röstningslokaler inom kommunen.

- Förslaget tillstyrks.

Det innebär ingen förändring i sak.

Tillträde till valsedlar.

Det finns enligt utredningen ett behov av viss flexibilitet vid utformningen av avskärmningarna. Den närmare utformningen av avskärmningarna bör därför inte författningsregleras.

- Kravet innebär att mycket större ytor i lokaler behöver användas för valsedelsställ och avskärmningar vilket kommer att diskvalificera vissa lokaler. Det finns en uppenbar risk för att det krävs kontroll efter varje väljare med omfattande köbildning som följd. Att valsedlar är avskärmade innebär påtagligt mycket högre risk för att valsedlar stjäls men även blandas i valsedelsställ. Detta förekommer redan idag men kontrollen har historiskt underlättats av att röstmottagare haft insyn och därför har oegentligheter upptäckts snabbt. Problemen har varit av en helt annan dignitet i allmänna val än i EU-val. I allmänna valet 2018 förekom i Jönköpings kommun vid ett flertal tillfällen såväl stöld av valsedlar, sammanblandning av partiets valsedlar och att partiets valsedlar vändes med blank sida ut mot väljare. Avskärmade valsedelsställ utgör ett starkt incitament till en ökning av dessa problem. Jönköpings kommun delar inte utredningens bedömning av att det inte finns risk för beaktansvärda problem med köbildning. Kommunen delar inte heller utredningens bedömning av att risken för påverkan av valförrättning genom att stjäla, blanda och vända på valsedlar är ringa. Reformen innebär att risken ökar betydligt för fysisk påverkan av valet såvida inte kontroll sker av valsedelsställ efter varje väljare. Detta kommer att kräva fler röstmottagare i val- och förtidsröstningslokaler.

JÖNKÖPINGS KOMMUN

Ann-Marie Nilsson
Kommunstyrelsens ordförande

Johan Fritz
Stadsdirektör